

**BO'LAJAK CHET TIL O'QITUVCHI-TALABALARNING O'QISH
KO'NIKMALARINI RIVOJLANTRISHDA PEDAGOGIK
DIAGNOSTIKANING AHAMIYATI**

Rustamova Adash Eshankulovna

PhD, dotsent, Samarqand davlat chet tillar instituti

Annotatsiya: Mazkur maqola pedagogik diagnostika vositasida oliy ta'lim talabalarining o'qish kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha ilmiy nazariy asoslar, psixofiziologik asosi, prinsip va vositalari, o'rgatuvchi mashqlari xususida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: Pedagogik diagnostika, o'qish kompetensiyasi, prinsiplar

**Значение педагогической диагностики в развитии навыков чтения у
будущих учителей иностранного языка.**

**Рустамова Адаш Эшанкуловна, PhD, доцент, Самаркандский
государственный институт иностранных языков**

Аннотация: В статье представлена информация о научно-теоретической базе, психофизиологической основе, принципах и инструментах, упражнениях преподавателя по развитию читательской компетентности студентов вузов средствами педагогической диагностики.

Ключевые слова: Педагогический диагноз, читательская компетентность, принципы.

**The importance of pedagogical diagnostics in developing the reading skills of
future foreign language teachers**

**Rustamova Adash Eshankulovna, PhD, associate professor, Samarkand State
Institute of Foreign Languages**

Abstract: This article provides information about the scientific theoretical basis, psychophysiological basis, principles and tools, teacher's exercises for developing the reading competence of higher education students by means of pedagogical diagnostics.

Key words: Pedagogical diagnosis, reading competence, principles

Chet tilda o'qishni o'rganish o'rta ta'lim talabalari uchun yakuniy amaliy maqsad hisoblanadi. „O'qish“ tushunchasi mazkur sohaga oid ilmiy-metodik ta'rifga muhtoj. O'qituvchilar orasida tarqalgan „o'qish“ terminining birinchi muhim talqiniga e'tibor bering: o'qish deganda, harfiy belgilarda ifodalangan nutqiy axborotni idrok etish va uning mazmunini payqash jarayoni tushuniladi¹. Xuddi shunga monand ta'rifni chet til o'qitish ruhshunosligida ham uchratish mumkin. Axborot yozma (grafik) kodlar orqali ifodalanganda² u o'qib tushuniladi. Umuman, „o'qish“ tushunchasini ta'limshunoslar kengroq ma'noda ham bayon etadilar: „grafik koddagi axborotni undan butunlay farq qiladigan kodga (ya'ni tovush kodiga o'tkazish jarayonidir“³. Ushbu ilmiy izohga hayotda uchraydigan o'qish turlarining barchasi kiradi (iyerogliflarni o'qish, piktogrammalarni o'qish, chizmalarni o'qish, o'lchov asboblari (ko'rsatuv)ni o'qish, formulalarni o'qish, notalarni o'qish va h.k.). Chet til o'qitish metodikasi manfaatini ko'zlab, birinchidan, harfiy matndagi kod almashinishi (harfning tovushga o'tishi), ikkinchidan, odam bajaradigan tilga oid amal va, uchinchidan, muloqot natijasini yetkazish tarzidagi uch tomonlama jarayon o'qish deyiladi. Birinchisi yozma matnni idrok qilish, ikkinchisi matndagi til materialini „mag'zini chaqish“ va uchinchisi o'qiyotgan shaxs ruhiy holatida kechadigan o'zgarish (tushunish) bilan bog'liq hodisalarni aks ettiradi. Metodika fanidagi „o'qish“ tushunchasining tahlili matn ustida olib boriladigan ishlarni belgilovchi omil bo'lib xizmat qiladi⁴. Mazmunni (axborotni) yozma matndan olishga qaratilgan nutq faoliyatining turi o'qish demakdir. Matndagi

¹ Очерки методики обучения чтению на иностранных языках./ Под ред. И. М. Бермана и В. А. Бухбиндера. — Киев: Высшая школа, 1977. — 11.

² И. Клычникова. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке. 2-е изд. — М.: Просвещение, 1983, 6.

⁴ J.Jalolov. Chet til o'qitish metodikasi. T.2012.434b.

axborotni o'zlashtirish ichda (ovoz chiqarmay) o'qish orqali va axborotni o'zgalarga yetkazish ovoz chiqarib o'qish yo'li bilan amalga oshiriladi. Ovoz chiqarmay o'qiganda ham ichda gapirish (ichki nutq) sodir bo'ladi. Hozirgi davrda o'qish xuddi ovqatlanish, uyqu, ish singari faoliyat, ya'ni ma'naviy ozuqa olish vositasi bo'lib qoldi. Ilmiy-texnika va boshqa axborotlar asosan o'qish orqali o'zlashtiriladi. Talaba chet tildagi darslik matnlari, o'qish kitobi, matbuot xabarlarini o'qib, tili o'rganilayotgan mamlakat hayoti, madaniyati, tarixi, adabiyoti kabilar bilan yaqindan tanishadi. O'qishning shaxs tarbiyasidagi ahamiyati katta⁵. O'qilgan matn axborotini o'zlashtirib olish uchun o'qish malakasiga ega bo'lish kerak. Malaka, ma'lumki, shakllangan ko'nikmalar asosida rivojlanadi. o'qish malakasi tarkibiga quyidagi ko'nikmalar kiradi:

- 1) Nutq birligi ko'ruv timsolining uning eshitish-nutq- harakat timsoli bilan aloqaga kirishi ko'nikmasi (nutq birligi: so'z va so'z birikmasi, jumla, hatto, abzas bo'lishi mumkin). Ushbu ko'nikmalar yig'indisi o'qish texnikasini (tovush-harf munosabatini) tashkil etadi va perseptiv ko'nikma (idrok) deb ataladi. Oldin aytib o'rganilgan til materiali yozuvda ko'rinishi bilan munosabatga kiradi, ya'ni og'zaki o'zlashtirilgan hodisa endi yozma o'rganiladi
- 2) Nutq birligining tovush-nutq-harakat timsoli va uning ma'nosi bog'lanishi ko'nikmasi bu ko'nikma, o'z navbatida, ikki toifada namoyon bo'ladi: so'z yoki so'z birikmasi tovush timsolining uning ma'nosi bilan bog'lanishi (o'qishning leksik ko'nikmasi) va grammatik shaklning ma'no bilan bog'lanishi (o'qishning grammatik ko'nikmasi)

Ikkala kichik ko'nikma yaxlit amal qiladi. o'qishtexnikasini bilmagan kishi o'qigan narsasining mazmunini tushunmaydi, shuningdek, o'qilish qoidasini bilishi ham hali ma'noni tushunib yetdi, degan gap emas. Xullas, o'qish malakasi uch „qirrali“ faoliyat bo'lib, nutq birligining ko'ruv timsoli, uning nutqharakat timsoli va ma'nosidan tashkil topadi. Uchallasini egallab olish o'qish malakasi hosil qilinganidan dalolat beradi. Matnning mazmuni malaka tufayli fahmlanadi. Binobarin, o'qish malakasi yakuniy amaliy maqsad qilib qo'yiladi. o'qishfaoliyat deb qaralganda, uning tarkibi motiv (undovchi sabab) tarzida muloqot yuritish, maqsad sifatida axborot olish, shart-sharoit

⁵С. К. Фоломкина: 1) Методика обучения чтению на английском языке в средней школе: Доктор, дисс. — М., 1974; 2) Обучение чтению (текст лекций по курсу „Методика преподавания иностранных языков“). — М.: МГПИИЯ, 1980.

holida tilning grafik sistemasini bilish hamda axborot olish usullarini egallash, va, nihoyat, natija (oqibat) maqomida o'qilganni tushunib yetish kabilardan iborat. Motiv, maqsad, shart-sharoit va natija to'rtalasi o'qishning uzviy bog'liq tomonlarini tashkil etadi. O'qish chog'ida ma'no bildiradigan eng kichik grafik birlik bo'lmish so'z idrok birligi deb shartli qabul etilgan. O'qishga kirishayotgan shaxs muayyan so'z boyligini o'zlashtirishi zarur. O'qishda tushuniladigan so'zlar ikki toifada bo'ladi:

- Real-passiv - ko'ruv eshitish-harakat timsollari uzoq muddatli xotirada saqlanganligi, ya'ni talabatil tajribasida mavjudligi sababli o'qish paytida tanib olish mumkin bo'lgan so'zlar anglanadi
- Potensial lug'at - ilgari nutqda sira qo'llanmagan, lekin o'qiganda ma'nosi axborotnomalar yordamisiz ochiladigan so'zlardan iboratdir. Ushbu lug'at ma'nosi kontekst yordamida, morfemalarni (so'z yasovchi elementlarni) bilish tufayli yoki ona tili bilan bir o'zakli so'zlar bo'lganidan fahmlab olinishi mumkin

Retseptiv nutq faoliyati hisoblanmish o'qishni o'rgatishdagi ta'limiy vazifalardan biri uning psixofiziologik mexanizmlarini shakllantirishdir. Tinglashga oid fikr-mulohazalar o'qishga ham ma'lum darajada taalluqli, chunki ikkalasi ham retsepsiyadir (tinglab va o'qib tushunuvchi retsipyent deb ataladi). Shunisi borki, bir xil mexanizm tinglash va o'qishda farqli qo'llanadi, chunki nutq ko'rish (grafik matn) yoki eshitish (audio matn) orqali idrok etiladi⁶.

Antisipatsiya (oldindan fahmlash) mexanizmi o'qishda eng muhimi sanaladi. Strukturani oldindan fahmlash haqida so'z yuritilyapti (hozir gap mazmunni fahmlash borasida borayotgani yo'q). Ushbu mexanizm ataylab rivojlantiriladi. O'qishda amal qilinadigan taxminiy fahmlash mexanizmi ham katta o'rin tutadi. Chunki xotirada yaxshi saqlanmagan yoki ilk marta uchrayotgan (potensial) lug'atning ma'nosini „chaqish“ga to'g'ri keladi. Bu xususiyatni o'qituvchi tegishli mashqlarda shakllantiradi. Talabani faol aqliy harakati taxminan fahmlash uchun zaruriy shartlardan hisoblanadi. Navbatdagi mexanizmlardan biri mantiqiy tushunish deb ataladi. Ko'ruv timsoliga tayanib matnni

⁶ С. К. Фоломкина: 1) Методика обучения чтению на английском языке в средней школе: Доктор, дисс. — М., 1974; 2) Обучение чтению (текст лекций по курсу „Методика преподавания иностранных языков“). — М.: МГПИИЯ, 1980.

ma'noviy bo'laklarga shartli ajratish va ularning mazmunini ilg'ab olish talab qilinadi. 1 „Mexanizm" termini „tilga oid aqliy operatsiya va amallar yig'indisi“ deb tushuniladi. Ta'limning ilk bosqichida ovoz chiqarib o'qishga e'tibor beriladi. Ichki nutqni shakllantirishda uning ahamiyati cheksiz. Bunda ko'ruv va nutq harakat timsollari bog'lanish hosil qiladi. Shunday qilib, nutq ko'rish analizatori amal qila boshlaydi. Astasekin nutqiy harakatlar qisqarib boradi, ya'ni matnni idrok qilish va tushunish jarayonining interiorizatsiyasiga (tashqi harakatlarning ichki harakatlarga aylanishiga) erishiladi. Ovoz chiqarmay o'qiganda, ichki nutqiy eshituv mexanizmi ishlaydi. O'qiyotganda go'yo ichda eshitayotganday bo'lamiz. Tez o'qiganda esa ushbu „ichda eshitilayotgan“ so'zlar tayanch leksik birliklar, ya'ni ma'no bildirishda yetakchi so'zlardir. O'qish faol kechadigan analiz-sintez jarayonidir. Yangi birikmalardagi ko'ruv komplekslariga (idrok birligi va ulaning birikmalariga) duch kelgan chog'da idrok etish, solishtirish va tanib olish natijasida axborot olish mumkin bo'ladi. Bularning barchasi o'qish malakasini o'stirishga xizmat qiladigan xatti harakatlardir. Matnni o'qish metodikasi fanda mukammal ishlanganligiga qaramay, amalda ko'p tushunmovchiliklarga yo'l qo'yilishini bilamiz. O'qishning mazmuniy va texnikaviy tomonlari mavjud. Ushbu paragrafda o'qish — axborot olish maqomida tahlil qilinadi. (Oqishning texnikaviy tomoni keyingi paragrafda bayon etiladi.) Qator metodik xatolar o'qishni o'rgatish bo'yicha samarali natijalarga erishishga imkon bermayapti⁷. Quyida xato va to'g'ri ishlaning ta'rifi yonma-yon keltirilmoqda. E'tirof etilgan va yana boshqa mavjud metodik chalkashliklar ta'lim sharoitida o'qishni o'rgatish ishiga tashkilan g'ov bo'lib turgan xato va qiyinchiliklardir. Ko'rsatilgan sakkizta xato tarkibida chiziq ketidan berilgan ogohlantiruvchi metodik tavsiyalarni qisqacha izohlab o'tamiz:

METODIK XATOLAR

1) matnni boshdan-oyoq ona tiliga tajjima qilish/tajjima qilmaslik;

METODIK TAVSIF

(1) mabodo matnni boshidan oxirigacha talaba tarjima qilsa, unda chet tilda matn berishdan nima foyda, o'qish

METODIK QOIDALAR

Qoida: Chet tilda hech bir matn to'lig'icha ona tiliga og'zaki tarjima qilinmaydi. Ona tiliga yozma tarjima

⁷J. Jalolov. Chet til o'qitish metodikasi. T.2012.434b.

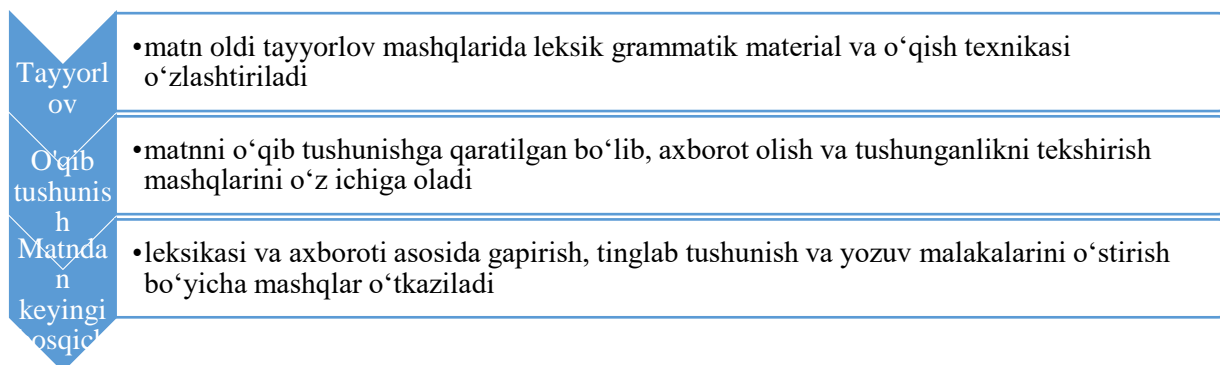
	<p>o'miga talabalartarjima kutishadi. Matnning ayrim murakkab o'rinlarini (jumla, jumlar birikmasini) tarjima qilish boshqa gap.</p>	<p>qilish uchun kichik hajmdagi matnlar berilganda, talabalarga lug'at ustida ishlashni o'rgatish ko'zda tutiladi.</p>
<p>2) biror matnni sabab-besabab takroran o'qish/takror o'qimaslik;</p>	<p>(2) Matnni takror o'qish xususida aniq metodik fikr aytish mumkin: ikki-uch marta o'qilganda alohida-alohida o'quv topshirig'i berib boriladi.</p>	<p>Qoida: Chet tildagi matn bir marta o'qiladi (keyingi o'qishlar tegishli boshqa topshiriqlami bajarish uchun takrorlanadi).</p>
<p>3) matnni doimo ovoz chiqarib o'qish/ovoz chiqarmay o'qish;</p>	<p>(3) Matnni ovoz chiqarib o'qish ta'limning dastlabki pog'onasida ko'p bajariladigan o'qish texnikasini mashq qilishga qaratilgan o'quv amalidir. Axborot olish niyatida matn, asosan, ovoz chiqarmay ichda o'qiladi.</p>	<p>Qoida: Matndan ichda o'qish orqali axborot olinadi (ovoz chiqarib o'qish axborot yetkazish va o'qish texnikasini o'rgatishga xizmat qiladi).</p>
<p>4) matnni tushunish uchun leksik-grammatik tahlil qilish/tahlil qilmaslik;</p>	<p>(4) Matn tahliliga ko'p to'xtalishga hojat yo'q, chunki bunday o'quv-metodik tadbining o'zi amaliyotda uchramasligi kerak. Tahlil talab til hodisasini matngacha bo'lgan davrda o'rgatish tavsiya etiladi. Matnda notanish so'z uchrashi mumkin, unda so'zni mustaqil yoki lug'at yordamida o'rganishga to'g'ri keladi.</p>	<p>Qoida: Matnni o'qish chog'ida notanish so'zning ma'nosini ochish, odatda, tahlil „uchquni“ sifatida uchrab turadi (matn interpretatsiyasi (sharhlanishi) OTM amaliyotiga kiritilmaydi).</p>
<p>5) notanish so'z ma'nosini taxminan fahmlab olish mexanizmini shakllantiruvchi mashqlarni kam bajarish/mashqlami yetarli bajarish;</p>	<p>(5) Taxminiy fahmlash muayyan kuch va vaqt talab etadigan, maxsus mashqlar bajarish bilan o'rganiladigan ishdir. Notanish leksik birlikning ma'nosini ochishda ushbu mexanizm xususiyati inobatga olinadi.</p>	<p>Qoida: Notanish so'z ma'nosi bevosita taxminan fahmlab olinadi.</p>
<p>6) yaxlit matnni axborot olish maqsadida o'qilganda</p>	<p>(6) Matn mazmuni matnni bir yo'la boshidan oxirigacha o'qish davomida o'zlashtiriladi. Tilshunoslikda</p>	<p>Qoida: Matnni talababo'laklarga ajratmay to'liq o'qib chiqadi (odatda, matnni tushunganlikni</p>

qismlarga ajratib/ajratmay o'qish;	matn turli qismlarga ajratib tadqiq qilinadi. Mazmunni tushunishda matn hajmidan qat'i nazar (kichikmi yo kattami) berilgan savollarga javob axtaradi. Demak, to'liq o'qish talab etiladi.	tekshirib ko'rish uchun uni bir necha qismga ajratib o'qish mumkin).
7) matn oldi va matndan keyin bajariladigan mashqlarga nisbatan bevosita matnni o'qish mashqlarini kam/yetarli bajarish;	(7) Matn ustida ishlash uch bosqichli bo'lib, matndan oldingi, matnni o'qish davrida va o'qigandan keyin matnni tushunganlikni nazorat qilish uchun mashqlar bajariladi. Har birining o'z o'mi va vazifasi bor (ushbu paragrafning „o'qish materiali" mavzusida bu masala mufassal yoritiladi).	Qoida: Matn o'qishdan oldin va keyin bajariladigan mashqlardan ko'ra uni o'qishga ko'proq ahamiyat beriladi. Uyda va guruhda matn o'qilishi yuqori bosqichda asosiy ish sanaladi.
8) matnni o'qiganda talabalar duch keladigan qiyinchiliklarni oldindan bartaraf etmaslik/qiyinchilikning oldini olish va h.k.	(8) O'qishga mo'ljallangan matnning uch toifadagi qiyinchiligining oldini olish mashqlari o'tkaziladi. Birinchi qiyinchilik o'qilish qoidalarini egallashga taalluqli, ikkinchisi til birliklarining ishlatilishiga doir, uchinchisi mazmunni fahmlash yuzasidan kelib chiqadigan qiyinchilik. Matndagi o'qilish qoidalarini oldindan mashq qildirish o'qituvchining kundalik vazifasidir.	Qoida: Axborot olishdagi qiyinchilik matnni o'qish paytida bartaraf etiladi. o'qishtexnikasi va til materiali murakkabligi o'qishgacha bajariladigan mashqlarda hisobga olinadi. Matn mazmunini tushunib olish zakovattalab ish bo'lib, malaka yordamida yuzaga keladigan ma'noviy sintezdir (ya'ni til birliklari ma'nolarining birlashib axborotga aylanishi hodisasidir).

Til materialining tanish/notanishligi matn oldi og'zaki mashqlarda aniqlanadi. O'tilgan leksik grammatik hodisalar matngacha mustahkamlanadi, bo'shroq o'rganilganlari takrorlanadi. Ba'zi yangi so'zlar potensial lug'at maqomida berilsa, uning ma'nosini mustaqil fahmlashga o'rgatiladi. Ayrim so'zlar ma'nolari lug'at yordamida

o'rganiladi. Xullas, o'qish jarayonida asosiy diqqat axborot olishga qaratiladi, yo'l-yo'lakay potensial lug'at ma'nosi ham ilg'ab boriladi⁸.

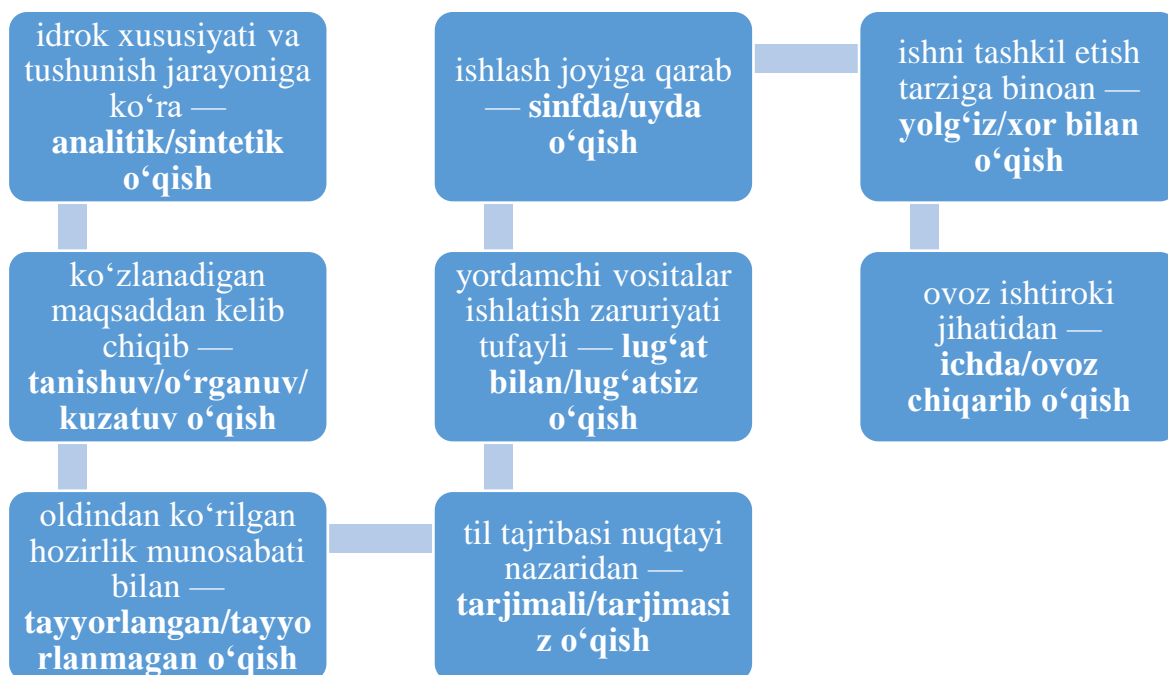
O'quv materialini tarkibiga o'qish materialini kiradi, o'z navbatida, unda til materialini bo'lishi turgan gap. Matn bilan ishlashning uch bosqichi tadqiq qilingan va ta'lim tajribasida tatbiq etilgan:

Axborot olish niyatida o'qish, avvalo, amaliy maqsad va ikkinchi tarafdin, ta'limiy vosita ekanligi hammaga ayon. O'qish tom ma'nosi bilan ma'naviy ozuqa olish yo'lidagi harakat tarzidir. Chet tilda o'qish turlari esa ushbu amaliy maqsadga erishish yo'lidagi g'oyat murakkab va ayni chog'da muhim metodik masaladir. O'qish jarayonida bajariladigan vazifalar bilan bog'liq aqliy operatsiyalar majmualari xilma-xil bo'lib, ular metodika fanida o'qish turlari deyiladi (S. K. Folomkina ta'rifi). O'qish turlari va turchalari miqdori elliktaga boradi (ona tilida qirq beshtaga yetadi). Ilmiy manbalarda o'qish turlarini aniqlashning bir nechta tartibi mavjud⁹:

⁸ J.Jalolov. Chet til o'qitish metodikasi. T.2012.434b.

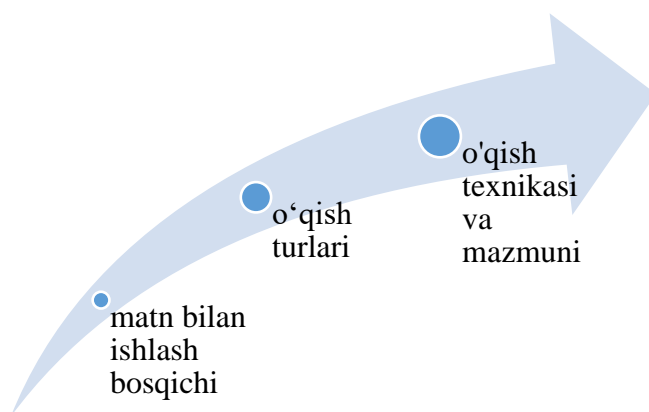
⁹ J.Jalolov. Chet til o'qitish metodikasi. T.2012.434b.

Analitik yoki sintetik o'qish deganda, tafakkur shakllari (analiz, sintez) hisobga olinadigan, maxsu tahlil talab joylari mavjud yoki yo'q matnni idrok etish va anglash nazarda tutiladi. Sintetik o'qishda matn yaxlitligicha idrok etib tushuniladi. Sintetik o'qish intensiv, kursor o'qish nomi bilan ham ataladi. Analitik o'qishda talabae'tibori til hodisalariga ham qaratiladi. Analitik o'qish ekstensiv va diskursiv o'qish, deb ham yuritiladi. Gapirish bobida ta'kidlanganidek, o'qishni o'rgatish jarayoni ham tayyorlangan va tayyorlanmagan bo'lishi mumkin. Tayyorgarlik sharti sifatida talaffuz va o'qish texnikasini egallaganlik, urg'u va til uslubidan xabardorlik va leksik-grammatik materialni bilish nazarda tutiladi. o'qish mexanizmi ishlab chiqilganligi, tovush-harf munosabatining ma'lumligi va o'qish tezligi shakllanganligi ikkinchi shart sanaladi. Nihoyat, uchinchi masala tayyorlanganlik, talabaning umumiy bilim saviyasi, yosh xususiyati va yirik kontekstni egallash qobiliyati bilan belgilanadi. Ushbu shart-sharoitlar tayyorlangan/tayyorlanmagan o'qishni farqlashga sabab boladi. Ko'pchilik hollarda analitik/sintetik va tarjimali/tarjimasiz o'qishning farqiga borishmaydi. Analitik o'qishda talabae'tibori til shakliga qaratiladi, biroq matnni tushunish tarjimasiz bo'ladi. Sintetik o'qishda ham, yangi so'zlar uchrashidan qat'i nazar tarjimasiz va lug'atsiz o'qiladi.

Umuman tarjimasiz o'qish vositasida matndan axborot olishga erishiladi. Tarjima qilish yangi leksik birlikning lug'at yordamida ma'nosini ochishdagina maqbuldir, oqibatda bu yerda ham mazmun o'rganiladi. Matndan olingan parchaning tahlili uchun ham taijmadan foydalaniladi. Shuningdek, talabalarga ikki tillik (chet til — ona tili) lug'at bilan ishlashni o'rgatish niyatida kichik hajmdagi matnni yozma tarjima qildirish ma'qul topiladi¹⁰. Lug'atdan foydalanib o'qish odatda uyga vazifa qilinadi. Yolg'iz/xor bilan va ovoz chiqarib/ichda o'qish turlari, odatdagicha, axborot olishga mo'ljallanadi va, ikkinchi tomondan, o'qish texnikasini shakllantirishda xor bilan o'qish va ovoz chiqarib o'qish alohida ahamiyatga molikdir, ya'ni ulardan ta'lim vositasi sifatida ham foydalaniladi. O'qishdan kutiladigan maqsadni hisobga olib, tanishuv/ o'rganuv/kuzatuv o'qish turlari farq qilinadi. O'qishni o'rgatish metodikasida (bu sohaning asoschisi M. Uestdan tortib, to prof. S. K. Folomkinagacha) g'oyat ko'p sonli terminlar istifoda qilinganligi ma'lum. Shular orasida „tanishuv/o'rganuv/ kuzatuv“ o'qish nomlari hozirga kelib amaliyotda va nazariyada barqarorlashdi. OTM sharoitida o'tgan asrning 70—80-yillari mobaynida ushbu o'qish turlari keng joriy etildi va ijobiy samaralar bermoqda. Ulami amalda qo'llash borasida qisqacha to'xtalib o'tamiz.

Ilmiy manbalarda tavsiya etiladigan va ta'lim tajribasida qo'llanadigan mashqlar turli jihatdan tasnif etilishi mumkin:

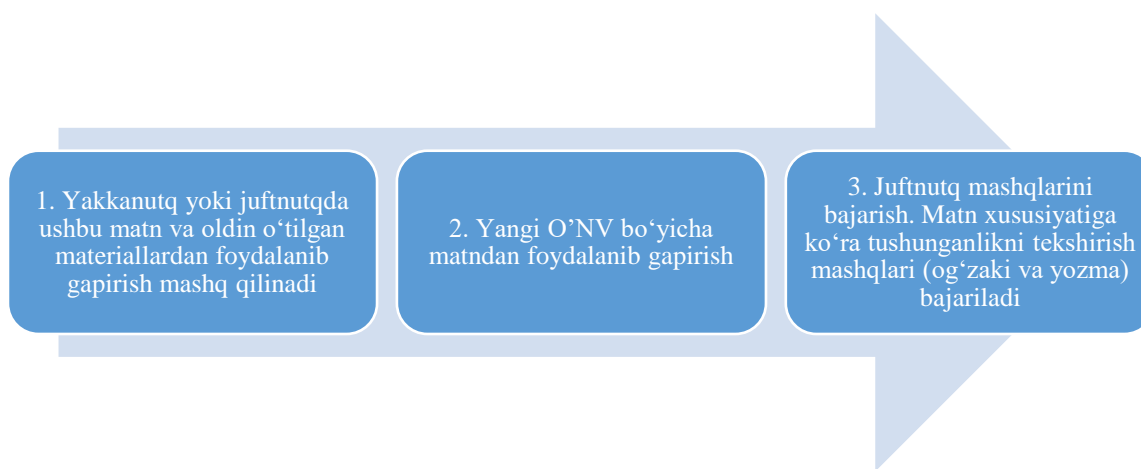

¹⁰ J. Jalolov. Chet til o'qitish metodikasi. T.2012.434b.

Birinchi tasnifga ko'ra leksik-grammatik birliklarni o'zlashtirish mashqlarini bajarish tayyorlov bosqichiga kiradi:

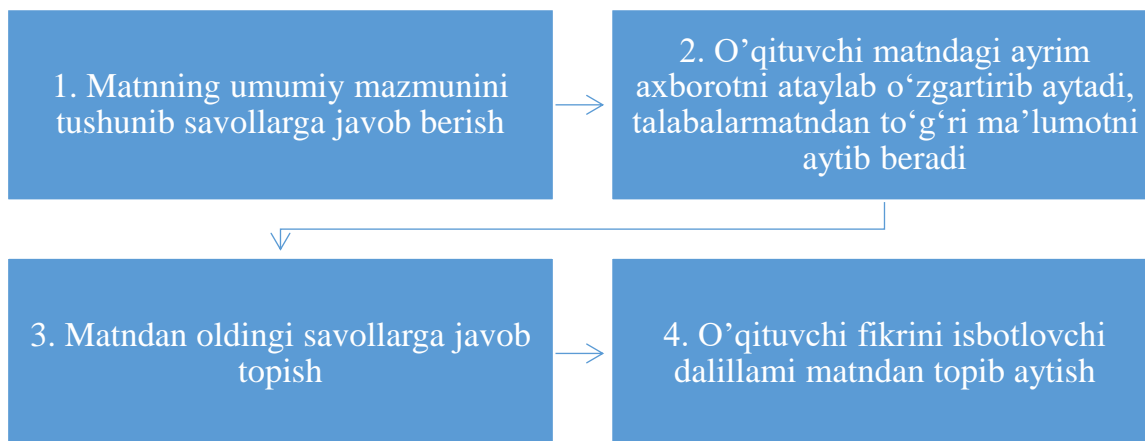
- Matni o'qish bosqichidagi mashqlar
1. Matn mazmuni bilan tanishish
 2. Matn abzasini gapma-gap o'qish
 3. Keyingi abzasdagi hikoya qiluvchining grammatik shaxsini o'zgartirib o'qish
 4. Navbatdagi abzasning fe'l zamonini o'zgartirib o'qish
 5. O'qituvchi matnga mos tushmaydigan jumla aytadi, talabamatndan to'g'risini topib o'qiydi.
 6. Matn mazmunini navbatma-navbat aytish
 7. Matn mazmuni yuzasidan talabalar bir-birlari bilan savol-javob qiladilar
 8. Matn mazmunini reja asosida gapirib beradilar

Matn ustida ishlashning uchinchi bosqichida o'ziga xos mashqlar bajariladi¹¹:

Ikkinchi tasnifga binoan talabalar tanishuv, o'rganuv va kuzatuv o'qishga oid mashqlar bajarishadi. Tanishuv o'qish mashqlariga quyidagilar kiradi:

¹¹ J. Jalolov. Chet til o'qitish metodikasi. T.2012.434b.

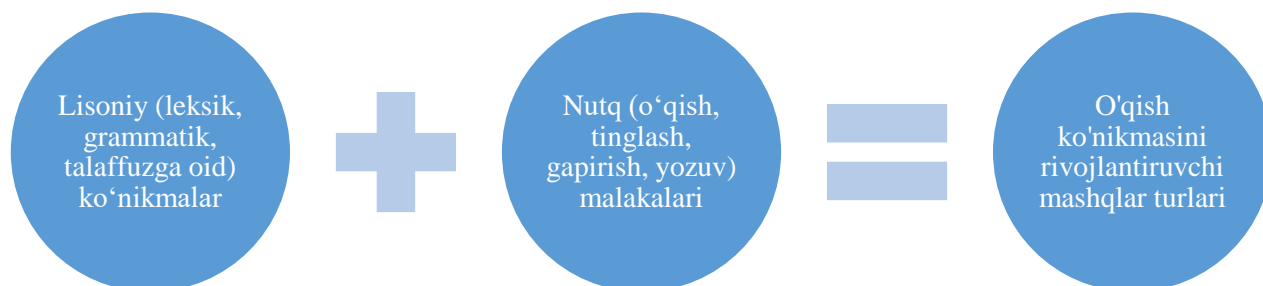
Kuzatuv o'qish chog'ida boshqa turlardagi o'qishga qo'shimcha quyidagi mashqlar tavsiya qilinadi:

Uchinchi tasnif bo'yicha o'qish mashqlari ikki toifada bajariladi:

- (1) til materialini, boshqacha aytganda, nutqiy faoliyat ko'rsatish vositalarini o'zlashtirishga;
- (2) matndagi axborotni fahmlash usullarini egallashga mo'ljallangan mashqlar.

Xullas, o'qishni o'rgatishda quyidagi ko'nikma va malaka mashqlari zarur:

Xulosa

Hozirgi davrda o'qish xuddi ovqatlanish, uyqu, ish singari faoliyat, ya'ni ma'naviy ozuqa olish vositasi bo'lib qoldi. Ilmiy-texnika va boshqa axborotlar asosan o'qish orqali o'zlashtiriladi. Talaba chet tildagi darslik matnlari, o'qish kitobi, matbuot xabarlarini o'qib, tili o'rganilayotgan mamlakat hayoti, madaniyati, tarixi, adabiyoti kabilar bilan yaqindan tanishadi. O'qishning shaxs tarbiyasidagi ahamiyati katta. O'qilgan matn axborotini o'zlashtirib olish uchun o'qish malakasiga ega bo'lish kerak. Ikkala kichik ko'nikma yaxlit amal qiladi. o'qish texnikasini bilmagan kishi o'qigan narsasining mazmunini tushunmaydi, shuningdek, o'qilish qoidasini bilishi ham hali ma'noni tushunib yetdi, degan gap emas. Xullas, o'qish malakasi uch „qirrali“ faoliyat bo'lib, nutq birligining ko'ruv timsoli, uning nutqharakat timsoli va ma'nosidan tashkil topadi. Uchalasini egallab olish o'qish malakasi hosil qilinganidan dalolat beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. J. Jalolov. Chet til o'qitish metodikasi. T. 2012. 434b.
2. С. К. Фоломкина: 1) Методика обучения чтению на английском языке в средней школе: Доктор, дисс. — М., 1974; 2) Обучение чтению (текст лекций по курсу „Методика преподавания иностранных языков“). — М.: МГПИИЯ, 1980.
3. Очерки методики обучения чтению на иностранных языках./ Под ред. И. М. Бермана и В. А. Бухбиндера. — Киев: Высшая школа, 1977. — 11.
4. И. Клычникова. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке. 2-е изд. — М.: Просвещение, 1983, 6.